

Η επιδημία και το ανοίκειο

του Ηλία Ιωακείμογλου

Το κεφάλαιο σε ύπνωση, η καπιταλιστική κανονικότητα σε αναστολή

Έχουμε εισέλθει σε μια ιστορική φάση μεγάλης ρευστότητας όπου «όλα παίζονται»

Το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος του κεφαλαίου βρίσκεται σε ύπνωση, σημαίνει ότι μεγάλο μέρος της κοινωνικής ζωής σε ολόκληρο τον πλανήτη έχει τεθεί σε αναστολή· για τον πολύ απλό λόγο ότι ολόκληρη η κοινωνία είναι οργανωμένη ώστε να αντιστοιχεί στην κάτοψη του αρχιτεκτονικού σχεδίου της καπιταλιστικής παραγωγής και των εμπορικών ανταλλαγών που απορρέουν από αυτήν.

Πιο συγκεκριμένα, οι πραγματικότητες που μας περιβάλλουν, είτε προκύπτουν απευθείας από τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής (όπως π.χ. οι επιχειρήσεις, το σχολείο, η οργάνωση της ζωής σε πόλεις κ.λπ.) είτε προέρχονται από προηγούμενους τρόπους παραγωγής αλλά ενσωματώθηκαν σε αυτόν, άλλοτε ως χρήσιμες προσμίξεις (όπως π.χ. η οικογένεια και σε πολλές περιπτώσεις η θρησκεία) άλλοτε ως άχρηστο αλλά εκ των πραγμάτων επιβαλλόμενο φορτίο (όπως π.χ. η προστασία των ηλικιωμένων και ο έρωτας). Καθώς η βάση αυτού του οικοδομήματος είναι η παραγωγή καπιταλιστικών εμπορευμάτων, όταν το κεφάλαιο τίθεται σε ύπνωση, ολόκληρος ο κόσμος μας, οι πραγματικότητες που μας περιβάλλουν, δηλαδή το σύνολο των κοινωνικών σχέσεων μέσα στο οποίο είμαστε βυθισμένοι και κολυμπάμε σαν τα ψάρια στο νερό, και τελικά ο κόσμος που αναγνωρίζουμε ως σταθερή, οικεία και καθησυχαστική πραγματικότητα, όλα αυτά τίθενται εν μέρει σε αναστολή.

Η ζωή μακριά από την ισορροπία

Κάθε σύστημα (στη φύση ή στην Ιστορία) που απομακρύνεται πολύ και για ικανό χρόνο από τα σημεία ισορροπίας του, υφίσταται διαδικασίες μετασχηματισμού· και τέτοια σημάδια μπορούμε ήδη να παρατηρήσουμε τώρα. Η προσωρινή αναστολή των λειτουργιών του κεφαλαίου προκειμένου να αντιμετωπιστεί η επιδημία, προκάλεσε ασυνήθιστα φαινόμενα:

- *Επιταχύνονται διαδικασίες στις οποίες ο καπιταλισμός υπό κανονικές συνθήκες επιβάλλει αργόσυρτους ρυθμούς, επειδή τις κρατάει μέσα στο στενό πλαίσιο του ανταγωνισμού, της κοινωνικής ανόδου και της κερδοφορίας,*· όπως στην επιστημονική έρευνα, που καθώς αποδεσμεύθηκε προσωρινά από τα δεσμά του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής παράγει τώρα γνώσεις για την ασθένεια, την επιδημία, τα φάρμακα και τα εμβόλια, σε χρόνο υποπολλαπλάσιο χάρη στην διεθνή συνεργασία και τις ανοιχτές δημοσιεύσεις, έτσι ώστε να επέρχεται άμεση, πλήρης και δωρεάν κοινωνικοποίηση των γνώσεων.

- *Ανακόπτονται εξελίξεις που έως τώρα φαίνονταν αδήριτες αναγκαιότητες*· όπως η φρενιτική αξιοποίηση του κεφαλαίου χωρίς την οποία ήταν αδύνατον να φανταστεί κάποιος τον κόσμο μέχρι προχθές· τώρα γνωρίζουμε έστω ακροθιγώς πόσο πιο ανθρώπινος θα έμοιαζε ο κόσμος χωρίς την τρέλα της αξιοποίησης του κεφαλαίου.

- *Αναδεικνύονται ανεπάρκειες της διαδικασίας κοινωνικής αναπαραγωγής και εγκαθιδρύεται ως κοινό αίσθημα περί του γενικού συμφέροντος η απο-εμπορευματοποίηση της υγείας και η αποκατάστασή της ως δημόσιου αγαθού*· όπως στα νοσοκομεία και την κοινωνική προστασία με την συστηματική υποχρηματοδότηση και την κεντρική σημασία που απέκτησαν στην διάρκεια της επιδημίας. Αυτό εισάγει μια επικίνδυνη πρόσμιξη στην άμωμη φύση του νεοφιλελευθερισμού.

- *Απομυθοποιούνται βεβαιότητες που μέχρι χθες έμοιαζαν ακλόνητες,*· όπως ο μύθος ότι το κεφάλαιο είναι ο παραγωγός αξίας.

- *Έρχονται στην επιφάνεια διακλαδώσεις της ιστορικής πορείας που μέχρι πρότινος ήταν αόρατες στο γυμνό μάτι*· όπως το

ενδεχόμενο μιας κοινωνίας οργανωμένης με διαφορετικό τρόπο, με διαφορετικές προτεραιότητες και διαφορετικές αξίες, με διαφορετικούς θεσμούς.

Εν ολίγοις, η απομάκρυνση του οικονομικού και κοινωνικού συστήματος από τα σημεία ισορροπίας του, εκεί όπου διακόπτεται ο κύκλος της κανονικότητάς του, είναι ταυτοχρόνως απομάκρυνση από το τύμπανο του κεφαλαίου που δίνει στους υποτελείς τον κυκλικό ρυθμό της καθημερινής ζωής και της κοινωνικής αναπαραγωγής. Αυτή η απομάκρυνση μάς έχει εισάγει στο ανοίκειο περιβάλλον όπου χάθηκαν αρκετά από τα παλιά σταθερά σημεία που χρησίμευαν στην πλοήγηση στα γνωστά νερά της ζωής στον καπιταλισμό.

Νοσταλγία του οικείου ή επιθυμία του νέου

Η αίσθηση του ανοίκειου που προκύπτει από αυτήν την έστω προσωρινή αποδιάρθρωση της οικείας σε εμάς πραγματικότητας στα εξ ων συνετέθη, μπορεί να βιωθεί με δύο αντίθετους τρόπους:

Από τους συντηρητικούς βιώνεται ως ενόχληση που απορρέει από την επιθυμία τους να επιστρέψουν στην γνωστή σε αυτούς κανονικότητα επειδή εκεί νιώθουν άνετα, σε έναν κλειστό κόσμο που συγκροτείται από την επανάληψη ενός ταυτόσημου παρόντος. Από τους άλλους, βιώνεται με προοδευτικό είτε ανατρεπτικό τρόπο, ως χρήσιμο κενό που μπορεί να μας βγάλει μακριά από τις γνωστές διαδρομές και τους παλιούς χάρτες, στην κατάκτηση μιας τελείως διαφορετικής ιδέας για τον κόσμο όπου ζούμε· με δυο λόγια: το ανοίκειο της σημερινής συγκυρίας είναι ιστορική ευκαιρία για μια μεγάλη διαδρομή μακριά από τον στενόχωρο και στενόκαρδο κόσμο της αστικής κοινωνίας. Μια από εκείνες τις ευκαιρίες που ως τώρα παρουσιάζονται το πολύ μια φορά στη ζωή ενός ανθρώπου.

Αφού έτσι έχουν τα πράγματα, έχουμε εισέλθει τώρα σε μια ιστορική φάση μεγάλης ρευστότητας όπου «όλα παίζονται» και όπου επομένως η έκλειψη της «μεγάλης πολιτικής» του κομμουνισμού από το 1990 και μετά (και η υποκατάστασή της από

την αριστερή διαχείριση του τρέχοντος και την απλή κινηματική αντίσταση στον κανιβαλισμό του καπιταλισμού) ανήκει σε μια εποχή που οριστικά έκλεισε πίσω μας.

Το όνειρο είναι αλλού

Με αυτά τα δεδομένα, είναι άστοχο να σχεδιάζουμε τώρα μικρά βήματα για την επίτευξη πολιτικών στόχων (εκτός βεβαίως εάν θέλουμε να επιστρέψουμε στα πράγματα όπως τα γνωρίζαμε πριν). Η ιστορική συγκυρία επιτάσσει να αναζητούμε μέσα στην καπιταλιστική κοινωνία αυτό που αναγγέλλει το τέλος της και προδιαγράφει μια κοινωνία όπου βασική ρυθμιστική αρχή δεν θα είναι οι απαιτήσεις του κεφαλαίου, αλλά η λογική των αναγκών (όχι με την έννοια των κοινωνικών κινήματων που έγραψαν στην σημαία τους «οι άνθρωποι πάνω από τα κέρδη», αλλά με το σύνθημα «οι άνθρωποι ενάντια στα κέρδη»), η αλληλεγγύη του «έθνους των ανθρώπων» εναντίον του ανταγωνισμού, του ατομικισμού και της ατομικότητας· μια κοινωνία όπου θα επιζητούμε την διαφορετική χρήση του πλούτου και της αφθονίας, όχι με την μορφή της κατοχής και της ιδιωτικής ιδιοκτησίας αλλά με την μορφή των δημόσιων αγαθών, της δημιουργικής εργασίας, της ποικιλίας των κοινωνικών εμπειριών και της πολύπλευρης ανάπτυξης των ικανοτήτων μας. Αυτά δεν βρίσκονται σε ένα μελλοντικό υπερπέραν, ένα απώτερο στάδιο της κοινωνίας στο βάθος του χρόνου· είναι δυνατότητες εγγεγραμμένες στον καπιταλισμό στις οποίες πρέπει να δώσουμε χώρο και διάρκεια με την πολιτική δράση εδώ και τώρα, διότι αυτή είναι η μοναδική συγκυρία μετά το ευρωπαϊκό 1968 που αυτά τα ζητήματα μπορούν να τεθούν στο κέντρο της πολιτικής μας δράσης δίπλα στους «παραδοσιακούς» στόχους της Αριστεράς, δίνοντας εξάλλου σε αυτούς μια νέα πνοή.